

Tegnspråk som førstespråk 10. klasse

.....
LÆRERVEILEDNING

KNYTTET TIL

Norsk i tiende

av

Norunn Askeland • Cecilie Falck-Ytter
• Jon Hildrum • Bjørn E. Solheim

ASCHEHOUG

© H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) 2001
1. utgave / 1. opplag 2001

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, Interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan føre til erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

ISBN 82-03-30794-9

Tilleggsheftet er utarbeidet av Tone-Britt Handberg på oppdrag fra Møller kompetansesenter, statlig spesialpedagogisk senter for hørselshemmede. Arbeidet er gjort på grunnlag av boka *Norsk i tiende*, med tilhørende lærerveiledning, av Norunn Askeland/ Cecilie Falck-Ytter/ Jon Hildrum/Bjørn E. Solheim.

Hefte er utgitt med støtte fra Nasjonalt læremiddelsenter.

Satt med Times 12/15 pkt
hos Aschehoug Produksjon
Papir: 100 g Bulky Partner 1,25
Trykk: Digibok AS

Innhold

Forord	5
Tegnspråk som førstespråk 10. klasse. Video	5
Innledning	6
Generell informasjon	7
Arbeid med grammatikk	8
Drama og film	9
Grunnboka sidene 6–41	9
Oppgavene på sidene 9–10 i grunnboka	10
Drama er mer enn replikkunst, sidene 11–13 i grunnboka	10
Oppgaver på side 13 i grunnboka	11
Det virkelighetsnære teateret, sidene 28–31 i grunnboka	11
Forslag til andre oppgaver	12
Gengangere	12
Oppgaver	13
Forslag til tilleggsoppgaver	14
Forslag til stil- og prosjektoppgaver	14
Hva er film? sidene 34–40 i grunnboka	15
Oppgaver	15
Når det muntlige teller ...	16
Grunnboka sidene 65–78	16
Hvordan velge språklig stil?	17
Oppgaver	18
Muntlig fortelling, sidene 66–68	18
Oppgaver på sidene 68–69 i grunnboka	18
Flere oppgaver	18
Å hevde sin mening, sidene 72–73 i grunnboka	19
Oppgaver på side 73 i grunnboka	19
Å legge fram fagstoff, sidene 74–76 i grunnboka	19
Oppgaver på side 77 i grunnboka	20
Forslag til stil- og prosjektoppgave i tilknytning til kapittelet «Kommunikasjon i språk og bilder» i grunnboka, sidene 114–127	20
Jeg er døv – du er døv. Er vi like?	21

Jeg er døv – du er døv. Er vi like?	22
Oppgave	22
Døve med ulike funksjonshemninger	22
a) Døve med kombinerte syns- og hørselshemninger	22
Oppgaver	23
Forslag til stil- og prosjektoppgaver	24
b) Døve med funksjonshemninger	24
Oppgaver	25
c) Døve med psykiske lidelser	25
Oppgave	26
Ulike foreninger for døve	26
Oppgaver	26
Døve i verden	27
Oppgaver	28
Døve innvandrere og flyktninger	28
Døve i andre land	28
Bistandsarbeid blant døve	29
Leveforholdene for døve i andre land	29
Språklære	30
Språkhistorie	30
Ideer til oppgaver	31
Tegneserien «Statuen»	33

Forord

Dette er et tilleggshefte til den ordinære lærerveiledningen til Aschehougs norskverk, Askeland m.fl.: *Norsk i tiende*, og er en del av en pakke som er knyttet til dette verket, med følgende produkter:

- *Norsk for døve*. Tilleggshefte til lærerveiledningen
- *Litteraturhistorie*. Video med epoker og forfattere fra 1870 til vår egen tid presentert på tegnspråk
- CD-rom med forklaringer på ord og uttrykk til et utvalg tekster fra tekstsamlingen
- *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse*. Lærerveiledning
- *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse*. Video

Tegnspråk som førstespråk 10 klasse. Video

Når det muntlige teller	0:00:15
Kommunikasjon i språk og bilder	0:02:05
«Å hevde sin mening»	0:04:45
«Å legge frem fagstoff»	0:06:30
Kommunikasjon i språk og bilder (Hilde Haualand)	0:10:00
Jeg er døv – du er døv. Er vi like?	0:13:20
Kombinerte syns- og hørselshemninger	0:13:20
Ushers syndrom	0:17:15
Døve med funksjonshemninger	0:20:45
Ulike foreninger som finnes for døve	0:47:55
Døve i verden	1:03:15
Bistandsarbeid blant døve	1:08:40

Spilletid 1:11:00

Innledning

Faget *tegnspråk som førstespråk* skal gi elevene gleden av å bruke språket i kommunikasjon med andre, i lek og som redskap for å lære, og det skal bidra med opplevelser som stimulerer til språkglede og kreativitet og styrke den språklige identitetsfølelsen. Faget skal gi elevene en kompetanse som sikrer dem et funksjonelt nivå i språket etter fullført grunnskoleløp. Faget skal sammen med de andre fagene sikre elevenes kompetanse i det voksne liv i døvesamfunnet og i resten av det norske samfunnet.

Lærerveiledningen er beregnet på deg som underviser elever med tegnspråk som førstespråk i 10. klasse. Den er en del av et større læreverk fra Aschehoug forlag. Organiseringen av materialet i 10. klasse er annerledes enn det du er vant til fra 8. og 9. klasse. For 10. klasse er læreverket i tegnspråkfaget organisert på følgende måte:

- *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse. Lærerveiledning*
- *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse. Video*

Læreverket er beregnet på elever som får opplæring etter bestemmelsene nedenfor i opplæringsloven med forskrift.

Opplæringsloven:

§ 2–6

Elevar som har teiknspråk som førstespråk, har rett til grunnskoleopplæring i og på teiknspråk. Omfanget av opplæringa i tid og innhaldet i opplæringa skal fastsetjast i forskrifter etter § 2–2 og § 2–3 i denne lova.

Kommunen kan bestemme at opplæringa i og på teiknspråk skal givast på ein annan stad enn den skolen eleven soknar til.

Barn under opplæringspliktig alder som har særlege behov for teiknspråk-opplæring, har rett til slik opplæring. Departementet gir nærmare forskrifter. Før kommunen gjer vedtak etter første og tredje leddet, skal det ligge føre ei sakkunnig vurdering.

Forskrift til opplæringsloven:

§ 1–1

Elevar med teiknspråk som førstespråk etter opplæringslova § 2–6 skal i faga teiknspråk, engelsk, norsk og musikk ha opplæring i samsvar med læreplanane.

Generell informasjon

Dette er en lærerveiledning som gjelder *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse*. En del av de emnene som tas opp i denne veiledningen, blir også omtalt i lærerveiledningen til norskverket *Norsk i tiende* og *Norsk for døve 10. klasse. Tilleggshefte til lærerveiledningen*. Dette gjelder særlig kapittel 1 i grunnboka, «Drama og film». Kapittel 3, «Når det muntlige teller ...», er i sin helhet ivaretatt i *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse. Lærerveiledning*.

I lærerveiledningen til *Norsk i tiende* finnes det en rekke gode forslag til ulike vurderingsskjemaer. Dem kan man stort sett bruke i sin helhet i arbeidet med tegnspråkfaget. (Eksempel: kopioriginalene 9, 11, 21, 25, 35, 37, 70, 72.)

Faget tegnspråk som førstespråk er også et fag i den videregående skolen, men fagets innhold varierer med linje- og skolevalg. Det har derfor vært viktig i arbeidet med dette materialet å vektlegge videreutvikling av elevens forståelse av seg selv som døv og som medlem av døvekulturen. Det har blant annet vært et mål at læreverket skal bidra til å stimulere elevenes evne til å bruke språket aktivt, søkende, skapende og i samhandling med andre.

Innholdet i emnene i denne lærerveiledningen tar hensyn til at 10. klasse både er det siste året i grunnskolen og det siste året da alle elever med tegnspråk som førstespråk får felles opplæring. På ungdomstrinnet er timetallet i tegnspråk som førstespråk mindre enn timetallet i norsk for døve, noe lærerveiledningen og videoen til *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse* også bærer preg av.

Tegnspråk som førstespråk 10. klasse tar opp følgende emner:

- Drama og film
- Når det muntlige teller ...
- Jeg er døv – du er døv. Er vi like?
- Språklære

Til hvert kapittel og til underkapitlene vises det til hvilke hovedmomenter i faget *tegnspråk som førstespråk* innholdet kan knyttes til.

I samsvar med læreplanen for faget legges det vekt på at elevene skal bruke språket i ulike situasjoner og til ulike formål. Det er brukt en god del autentiske tekster hentet fra fjernsynsprogrammer for døve som kan bidra til å skape sammenheng mellom ulike temaområder i faget og belyse ulike emner i faget. Disse autentiske tekstene kan videre brukes som grunnlag for språklige analyser i elevenes arbeid med språk og kultur.

Opgavene som finnes i denne lærerveiledningen, er dels egenproduserte,

dels hentet fra grunnboka til *Norsk i tiende*. Oppgaver merket med stjerne (*), er egenproduserte for tegnspråkfaget. De andre er hentet fra grunnboka. Kun aktuelle oppgaver for tegnspråkfaget fra grunnboka er kommentert her. L97 legger opp til at det skal gjennomføres minst ett stort prosjektarbeid. Under omtalen av tegnspråkfaget står det blant annet at elevene skal kunne arbeide aktivt med å utvikle en idé til et ferdig produkt og også arbeide med temaer. For å gi mulighet til at tegnspråkfaget skal kunne danne basis for tema- og prosjektarbeid enten i faget tegnspråk som førstespråk eller på tvers av ulike fag, er det etter hvert hovedkapittel foreslått oppgaver under overskriften «Forslag til stil- og prosjektoppgaver».

For de elevene som skulle trenge ytterligere oppfølging for å kunne nå målene i læreplanen for faget, vises det til prinsippet om individuelt tilpasset opplæring. Det er avsatt et eget timetall til fordeling i språkfagene tegnspråk som førstespråk og norsk for døve, og disse timene skal knyttes til den enkeltes behov.

Arbeid med grammatikk

Det har i *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse* vært viktig å legge vekt på å skape sammenheng mellom ulike temaområder i faget, slik at elevene får mulighet til å forstå helheten i språket sitt og kunne uttrykke seg sikkert og variert i ulike sammenhenger. Elevene skal arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster. Det er ikke laget noe eget grammatikkhefte for 10. klasse, men det skisseres hvordan man kan arbeide med hovedtrekkene i tegnspråkets grammatikk ved at man tar utgangspunkt i elevenes egne arbeider som blir tatt opp på video. Videoopptak av egne tekster er en viktig forutsetning for å kunne arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter i tegnspråk. Elevene må ta vare på sine tekster gjennom hele året, og gjerne bruke tekster de har laget tidligere, som grunnlag for analysene de skal foreta.

Elevene forventes å ha gode kunnskaper om og i tegnspråk på dette klassetrinnet. Mye av arbeidet med grammatikk vil da være knyttet til det å skape egne tekster som blir vurdert i klassen, sammen med læreren, i arbeid to og to eller på egen hånd. Elevene da må først diskutere hvilke elementer de spesielt skal se etter i teksten, og bli enige om en «sjekkliste» som skal ligge til grunn for arbeidet. Man kan også legge tekster fra videoen til *Tegnspråk som førstespråk 10. klasse* til grunn for arbeidet med språket. Ved å gå inn og analysere hvordan andre mennesker bruker språket sitt, kan man bli mer oppmerksom på hvordan man selv bruker språket. Se også forslag til arbeidsoppgaver i kapittelet «Språklære» på side 31 i denne lærerveiledningen.

Drama og film

Grunnboka sidene 6–41

Kapittelet er nær knyttet til disse hovedmomentene i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- arbeide med drama, f.eks. sjanger, og med virkemidler i dramatisk tekst og teater
- delta aktivt i samtale om litterære tekster, om innhold, strukturer og virkemidler
- systematisere og kategorisere begreper fra andre fagområder
- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster
- arbeide med dramatiske tekster av Henrik Ibsen og nyere forfattere
- oppleve døveteater, ev. videoopptak, drøfte innhold og framføring, spille teater og framføre/dramatisere/spille dramatiske tekster av forfattere eller tekster de har laget selv, utforme roller og replikker, arbeide med tegnbruk, pauser og kroppsspråk og få erfaring med reelle og imaginære rekvisitter.

Dette emnet presenteres i faget *norsk for døve*, dels på norsk, dels med tegnspråk som arbeidsspråk. Det er derfor viktig å gå grundig gjennom lærerveiledningen til *Norsk i tiende* og *Norsk for døve. Tilleggshefte til lærerveiledningen*, slik at man kan angripe stoffet på best mulig måte i begge språkfag. Hvis det er to forskjellige lærere som underviser i disse språkfagene, må de ha et nært og tett samarbeid, slik at det skapes helhet i emnene og arbeidsmåtene.

I norskfaget skal elevene arbeide med skriftlige dramatiske fortellinger. Tekster finnes både i grunnboka og i tekstsamlingen. Elevene skal arbeide med dramaets oppbygning og lære ord og uttrykk i forbindelse med dette. Noen dramaer og forfattere er presentert på tegnspråk på videoen *Litteraturhistorie 10. klasse*, som kan brukes i arbeidet med disse tekstene. I *Norsk for døve. Tilleggshefte til lærerveiledningen* kan man også finne en kort presentasjon av Det Norske Tegnspråketeater. Man kan også bruke *Metodisk veiledning i norsk for døve* for å få flere tips til hvordan dette emnet kan behandles.

I tegnspråkfaget arbeider man med bevisstgjøring av sosiolekter og sjar-gong og snakker om ulike ungdomskulturer og setter dette i videre sammenheng med den muntlige fortellingens rolle og stilarter i vår egen og andre

døvekulturer. Tegnspråkfaget tar for seg dramaet *Gengangere* av Henrik Ibsen. Her finnes det oppgaver i tilknytning til dette.

Oppgavene på sidene 9–10 i grunnboka

Oppgave 5: Lytt til hverdagsdialoger

Denne oppgaven er omarbeidet litt, slik at den passer til den språklige situasjonen til elevene. Oppgaven gis av læreren til klassen:

Observer folk rundt deg både på skolen og ellers og se hvordan de varierer tegnspråkbruken etter hvem de prater med, og etter sammenhengene. Bruk disse observasjonene til å diskutere i klassen hvordan man prater i ulike sammenhenger.

Dette kan videre settes i sammenheng med følgende hovedmomenter i faget *tegnspråk som førstespråk, 10. klasse*:

- analysere og beskrive eget og andres tegnspråk og bli bevisst om sosiolekter og sjargong
- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer

For at denne oppgaven skal kunne bidra til å ivareta hovedmomentene, må oppgaven utvides.

- Bruk innslag fra ungdomsprogrammer på tegnspråk på tv, eller grip fatt i et ungdomsprogram som kan være tekstet på tekst-tv. En annen løsning kan være å ta opp programmet på video og få en tolk til å komme i klassen og tolke det som blir sagt.

Disse programmene kan danne grunnlag for å arbeide med ovennevnte hovedmomenter i faget *tegnspråk som førstespråk, 10. klasse*:

- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer hos døve og hørende
- beskrive og fortolke den språklige situasjoner og variasjoner i dagens Norge og studere hvordan språket endrer seg, f.eks. lånetegn, nye tegn, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk

Drama er mer enn replikkunst, sidene 11–13 i grunnboka

Dette emnet kan settes i sammenheng med følgende hovedmoment i faget *tegnspråk som førstespråk, 10. klasse*:

- undersøke den muntlige fortellingens rolle og stilarter i vår egen og i andre døvekulturer

.....

Mange tror det er lett for døve å drive med pantomime fordi døve er vant til å bruke kroppen og å tenke visuelt.

Denne påstanden bør drøftes i klassen for å skape refleksjon omkring folks oppfatning av døve som gruppe.

Noen ganger kan det faktisk være lettere for tegnspråkbrukere å framføre pantomime enn for ikke-tegnspråkbrukere som ikke er vant til å bruke denne uttrykksformen. Andre ganger kan det være en ulempe å være for god i tegnspråk, fordi man kan slite med å bli kvitt innflytelse fra tegnspråket når man framfører en pantomime. Elevene har arbeidet med dette tidligere i faget drama og rytmikk og er derfor kjent med metoden. Det bør samarbeides med læreren i drama- og rytmikkfaget, som har tilgang på videoopptak av kjente utenlandske døve mimikere. Pantomime kan ses på som en stilart i den muntlige fortellingen.

Sketsjen på sidene 11–12 i grunnboka, «Statuen», er en gjenganger i døvemiljøet. Den er blitt framført mange ganger i en rekke sammenhenger. Sketsjen kan med fordel framføres for andre klasser, på en kulturkveld på skolen eller i døveforeningen.

Vi har valgt å skissere denne sketsjen som en tegneseriestripe, for det blir da lettere å oppfatte og forholde seg til oppgaven. Se sidene 33–36 bakerst i dette heftet. Man kan naturligvis også lese teksten som står i grunnboka på sidene 11–12. Hvis det er små klasser, kan hele klassen danne en gruppe som arbeider med denne sketsjen. Læreren bør da presentere tegneseriestripen på overhead, slik at elevene lett kan se tegningene og samtidig diskutere hvordan oppgaven skal løses. I undervisningssituasjoner der man har større klasser, kan man dele ut en papirkopi til hver elev og la dem løse oppgaven i grupper.

Oppgaver på side 13 i grunnboka

Alle oppgavene løses som foreslått i grunnboka.

Det virkelighetsnære teateret, sidene 28–31 i grunnboka

I læreverket *Norsk i tiende* er det to utdrag fra *Et dukkehjem* (ett i grunnboka og ett i tekstsamlingen). Disse utdragene kan naturligvis brukes i klassen, men de er ikke oversatt eller gjengitt på tegnspråk. Elevene kan bruke de utdragene som står i bøkene, til selv å oversette og dramatisere scenene på tegnspråk og på den måten få trening i å arbeide tospråklig.

Det oppfordres da til å legge oppgavene 1, 2, 3 og 4 på sidene 24–25 i tekst-samlingen til grunn for elevenes arbeid med *Et dukkehjem*.

Forslag til andre oppgaver

- 1 Diskuter hvordan man skal bruke tegnspråk for å vise at dette foregår i en annen tid (stilart) og i et overklassemiljø.
- 2 Framfør scenene to og to. Ta dem opp på video og diskuter i klassen hvordan de forskjellige gruppene har valgt å løse oversettelsesarbeidet.

Gengangere

Det er vektlagt å arbeide mye med dramaet *Gengangere* av Henrik Ibsen. Det Norske Tegnspråkteater satte opp Ibsens *Gengangere* høsten 2000, og stykket er spilt inn på en video som kan kjøpes fra Døves Video AS. Fordi dette dramaet er tilgjengelig på tegnspråk, kan elevene få mulighet til å arbeide med et helt dramastykke av Ibsen på sitt førstespråk. Arbeidet med dette teaterstykket gjør at mange av hovedmomentene i læreplanen kan flettes inn i arbeidet og slik skape helhet og sammenheng for elevene.

Elevene må få oppleve hele teaterstykket på tegnspråk. Ulempen med et videoinnspilt teaterstykke er blant annet at det ikke vil gi den samme opplevelsen som på en scene, og fordi det kan være vanskelig å avlese alle replikkene. Fordelen er imidlertid at man kan stoppe, spole fram og tilbake og få mange flere muligheter til å arbeide med stykket på ulike måter. Det er viktig at læreren presenterer et kort resymé av stykket på forhånd, slik at elevene er kjent med hovedinnholdet. Det kan være nyttig å legge resymeet som finnes i *Ibsenhåndbok* av Marit Morken Andersen, utgitt på Gyldendal, til grunn for gjennomgangen. Man bør bruke tid på å sette stykket inn i den tiden og sammenhengen det er skrevet i.

Man kan muligens invitere en av de skuespillerne som var med i *Gengangere*, og be ham eller henne fortelle fra oppsetningen og hvordan de arbeidet med rollene, oversettelsene, innholdet osv.

Hovedmomenter som kan legges til grunn for elevenes aktiviteter, er:

- samtale om fortiden og framtiden, f.eks. i tale eller kåseri. Samarbeide om å finne fram til mening og konklusjon i vanskelig fagstoff
- delta aktivt i samtale om litterære tekster, om innhold, strukturer og virkemidler
- presentere prosjektarbeid og drøfte krav til muntlig framføring avhengig av mottakergruppe
- oppleve døveteater, ev. videoopptak, drøfte innhold og framføring, spille teater og framføre/dramatisere/spille dramatiske tekster av forfattere eller tekster de har laget selv, utforme roller og replikker, arbeide med tegnbruk, pauser og kroppsspråk og få erfaring med reelle og imaginære rekvisitter

- analysere og beskrive eget og andres tegnspråk og bli bevisst på sosio-lekter og sjargong
- beskrive og fortolke den språklig situasjonen og variasjonen i dagens Norge og studere hvordan språket endrer seg, f.eks. lånetegn, nye tegn, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk
- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster
- arbeide med hovedtrekkene i tegnspråkets grammatikk og bruke tegnordlister, oppslagsverk og annen referanselitteratur
- arbeide med dramatiske tekster av Henrik Ibsen og nyere forfattere
- arbeide med drama, f.eks. sjanger, og med virkemidler i dramatisk tekst og teater

* Oppgaver

Elevene bør få god anledning til å diskutere innholdet og særlig språket i stykket.

- 1 Hvordan er språket skuespillerne bruker?
- 2 Gir språket et godt bilde av hvilket miljø handlingen er hentet fra? Når man leser den trykte teksten, ser man at Regine bruker noen franske ord – på hvilken måte blir det uttrykt i tegnspråketeaterets versjon?
- 3 Begrepet «gjengangere» – hva betyr det egentlig, og hvilket tegn brukes det i stykket for dette begrepet? Bruk gjerne scenen der fru Alving ser Oswald og Regine i spisestuen, som grunnlag for denne diskusjonen. Se hele stykket og legg merke til om man bruker ulike tegn for dette uttrykket. Diskuter hvorfor/ hvorfor ikke.

Elevene kan lete etter lånetegn, tegn som er påvirket av andre språk, i stykket.

Blir det brukt gammeldagse tegn? Diskuter hvorfor/ hvorfor ikke.

Hvordan er stykket strukturert, og hvilke virkemidler tas i bruk for å få fram budskapet?

Elevene bør også få prøve seg på å framføre én eller flere scener selv, avhengig av hvor mange elever det er i klassen. Her vil de få trening i blant annet å arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter. De vil få erfaring med å utforme roller og replikker, arbeide med tegnbruken og kroppsspråket og få erfaring med reelle og imaginære rekvisitter.

* Forslag til tilleggsoppgaver

- 1 Hvis stykket også blir satt opp på et «hørende» teater, oppfordres det til å undersøke med tolkesentralen om stykket kan tegnspråktolkes, slik at elevene kan se det på teateret. Uansett bør de kunne få oppleve å se

teaterstykket på scenen selv om det er med norsk talespråk. Da vil det være viktig at de har sett stykket på forhånd på tegnspråk og kjenner innholdet så godt at de kan få med seg handlingen på scenen. (Stykket vil da bli å oppfatte som en stumfilm for døve elever.) Man kan gi elevene oppgaver på forhånd som skal løses mens de ser på teaterstykket.

- * Et eksempel på en oppgave knyttet til denne aktiviteten kan være:

To og to elever tar for seg bestemte scener i stykket og ser hvor de er like og ulike i forhold til oppsetningen på Det Norske Tegnspråketeater. De kan se på bruken av rommet, mimikken, kroppsspråket og lignende.
- 2 Det finnes per i dag få tekster der originalmanuset foreligger på tegnspråk («1–2–3 idé» fra Døves Video AS er én av dem). Elevene bør oppfordres til å prøve å lage sine egne dramatiske tekster og også prøve å finne dramatiske tekster av andre forfattere der de kan utforme roller og replikker. Arbeid med oversettelse og tegnbruk, hvordan man kan legge inn pauser, og hvordan man kan bruke kroppsspråk. Ved å dramatisere stykker kan elevene få erfaring med reelle og imaginære rekvisitter og få øvelse i god språkføring.
- 3 Det finnes noen amatørteatergrupper tilknyttet døvemiljøene (på døveskolene, i døveforeningene og ungdomsklubbene) rundt i landet. Man kan ta kontakt med dem, med Norges Døveforbund eller med Det Norske Tegnspråketeater for å hente inn gjesteforelesere eller for å få mer informasjon til arbeidet med dette emnet. Læreren i drama og rytme er så absolutt en ressurs i dette arbeidet.
- * **Forslag til stil- og prosjektoppgaver**
 - 1 Elevene kan lage sin egen versjon av *Gengangere* eller deler av dette stykket og sette handlingen inn i vår tid, f.eks. la Osvald være rammet av hiv/aids i stedet for av syfilis. En slik oppsetning vil blant annet kreve et bevisst forhold til hvordan språklige særpreg i ungdomskulturen er, og hvilken sosiolekt og sjargong man velger å bruke.
 - 2 Elevene lager et manus på tegnspråk og setter det opp på skolen for andre elever og foreldre.

Man kan også invitere døveforeningen på besøk for å oppleve elevteater, eller elevene kan invitere seg selv til døveforeningen for å spille stykket sitt. En lur idé er å lage en dokumentarfilm som beskriver hvordan elevene har laget stykket fra idé til ferdig produkt, ev. kan en gruppe elever med interesse for filmskaping lage dokumentaren, mens en annen gruppe konsentrerer seg om å produsere stykket.

.....

Elevkvelder, foreldremøter og døves kultur dager er også arenaer der elevene kan framføre teaterstykket og presentere dokumentaren.

Hva er film? sidene 34–40 i grunnboka

I norskfaget arbeider man med å sammenligne bok og film, mens man i tegnspråkfaget arbeider med filmatiske virkemidler og innholdet i film.

Kapittelet er nær knyttet til dette hovedmomentet i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- se film og diskutere innhold og filmatiske virkemidler

Man bør ta utgangspunkt i teoristoffet i grunnboka til *Norsk i tiende*, dessuten i lærerveiledningen til denne boka og i *Norsk for døve. Tilleggshefte til lærerveiledningen*, og løse de oppgavene som står på sidene 36 og 40. I tillegg bør man arbeide med fordypningsoppgavene på side 41.

Fordypningsoppgavene er knyttet til dette målet for ungdomstrinnet: «... elevene skal få en forståelse av seg selv som døv ...».

Man må vinkle stoffet ut fra et døvekulturelt perspektiv i fordypningsoppgavene. Her kan man samarbeide med læreren i drama og rytmikk og også hente informasjon og kunnskap om emnet ved å lese følgende hovedoppgave:

Hansen, Aase Lyngvær (1994): *Levende bilder for døve*. Hovedoppgave i filmvitenskap ved Institutt for drama, film og teater, NTNU. Fås kjøpt på Møller kompetansesenter. Pris: 100 kr

Disse kapitlene i oppgaven er aktuelle som bakgrunnsinformasjon for læreren:

Kapittel 3: Å se film uten lyd

Kapittel 4: Døve og film i Norge – et historisk perspektiv

Kapittel 5: Oslo Døves Smalfilmklubb

Kapittel 6: Filmanalyser

* Oppgaver

Disse oppgavene kan man bruke som grunnlag for diskusjoner, stil- eller prosjektoppgaver:

- 1 Se opptak av filmer fra Oslo Døves Smalfilmklubb fra 1950-årene: «Musikk i gården forbudt», som finnes i *Rytmen i 9. klasse*, og «Det spøker på hytta», som finnes i *Rytmen i 10. klasse*.

Diskuter hvordan filmene er laget, og hvilke virkemidler som er brukt. Hvordan er språket i filmene? Er handlingene hentet fra døvekulturen?

Det finnes også stoff om norsk og amerikansk døvefilmhistorie i *Rytmen i 9. klasse*. Begge disse filmene er analysert i hovedoppgaven til Lyngvær Hansen. Dette kan være fint bakgrunnstoff for læreren, selv om ikke klassen skal gå så dypt inn i dette temaet.

- 2 Se filmene «Fra det medisinske til det kulturelle» av Asbjørn Midtskogen og «Døvt barn», basert på et maleri av Bernard Guillot og laget av Teaterprosjektet på Døves Video. Disse filmene kan fås kjøpt gjennom Døves Video AS hvis ikke skolen har dem i sitt arkiv.

Hvilke politiske debatter gjenspeiles i filmene? Hvilke virkemidler tas i bruk for å få fram budskapet i filmene?

Forklar hvordan disse filmene fra 1990-årene er forskjellige fra filmene som ble laget i 1950-årene?

Kanskje elevene selv vil lage en film som er et innlegg i en døvepolitisk debatt?

- 3 Ta for dere filmer som har døve på rollelisten. Et eksempel kan være Charlie Chaplins filmer med den døve skuespilleren Granville Redmond. Det finnes et filmklipp i *Rytmen i 9. klasse*.

Et annet eksempel: «Kjærlighet trenger ikke ord», med den Oscar-belønte Marlee Matlin i hovedrollen.

Hvordan framstilles de døve personene i filmene? Er filmenes døverollefigurer realistiske eller idylliserte? Hvilket syn på døve kommer fram i filmene?

Det finnes en bok som inneholder «alt» om døve i Hollywood: Schuchman, John S. (1988): *Hollywood Speaks Deafness and the Film Entertainment Industry*. Urbana and Chicago, University of Illinois Press. Fås kjøpt på Gallaudet University Bookstore eller kan lånes gjennom biblioteket på Møller kompetansesenter.

Når det muntlige teller ...

Grunnboka sidene 65–78

Grunnboka til *Norsk i tiende* tar opp disse muntlige sjangrene: muntlig fortelling, høytlesning, debattinnlegg og framføring av fagstoff. Noen kriterier for vurdering av hver av sjangrene er nevnt i margtekster i grunnboka. Disse kriteriene er ment som en starthjelp for elevene til å utarbeide en liste med kriterier for vurdering. Høytlesningsdelen i kapittelet inneholder en rekke gode momenter som bør gjennomgås av læreren, og da med vektlegging på det som er aktuelt for tegnspråkbrukere. Flere av oppgavene legger også opp til at elevene selv skal utarbeide kriterier og bruke dem i arbeidet med å gi hverandre respons. Hovedtanken er at elevene skal arbeide prosessorientert med det muntlige. Vurderingsskjemaene som finnes i lærerveiledningen til *Norsk i tiende*, egner seg stort sett bra for tegnspråkfaget.

Tegnspråk som førstespråk 10. klasse bruker grunnboka som utgangspunkt. Deler av stoffet er oversatt til tegnspråk, og oppgaver på tegnspråk er utviklet og finnes på videoen til dette heftet.

Hvordan velge språklig stil?

Kapittelet er nær knyttet til disse hovedmomentene i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- presentere prosjektarbeid og drøfte krav til muntlig framføring avhengig av mottakergruppe
- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer
- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer hos døve og hørende
- analysere og beskrive eget og andres tegnspråk og bli bevisst sosiolekter og sjargong
- beskrive og fortolke den språklige situasjon og variasjon i dagens Norge, og studere hvordan språket endrer seg, f.eks. lånetegn, nye tegn, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk
- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster
- undersøke den muntlige fortellingens rolle og stilarter i vår egen og i andre døvekulturer.

*** Oppgaver**

Eksempel på stil- og prosjektoppgaver finnes på videoen til dette heftet. Det er viktig å bli bevisst hvilken språklig stil man velger å bruke i ulike sammenhenger. La elevene forberede tekster som tas opp på video, slik at de kan bruke de forskjellige oppgavene som grunnlag for å arbeide videre med egne og andres tekster.

- a) Argumentere overfor et firma som muligens kan komme til å sponse en klassesetur til Storbritannia hvor hensikten er å besøke en døveskole som avslutning på 10. klasse.
- b) Holde en tale i et stort selskap for mor eller far på 50-årsdagen.
- c) Holde tale i begravelsen til en av besteforeldrene.
- d) Lage et innlegg til et tegnspråklig ungdomsprogram på tv om rusgifter.
- e) Du har vært med på kulturdagene for døve, en ungdomsleir e.l. Hvordan vil du fortelle hva som skjedde der til bestevennen/-venninnen din? Hvordan vil du legge fram dette stoffet for en gruppe mennesker du kjenner godt? Eller hvordan vil du fortelle om dette på et foreldremøte? Eller for døve elever i småskolen?

Muntlig fortelling, sidene 66–68

Den muntlige fortellertradisjonen står sterkt i døvekulturen. En av hovedårsakene kan naturligvis være at tegnspråk ikke har noe skriftspråk.

Drøft dette utsagnet i klassen og prøv å finne andre årsaksforklaringer.

Oppgaver på sidene 68–69 i grunnboka*Oppgave 1*

Denne oppgaven kan løses i sin helhet hvis læreren enten oversetter eller gjengir teksten fullt ut på tegnspråk i klassen. En annen mulighet er at elevene kan ta en tekst hver og arbeide i smågrupper med hver sin tekst og oversette/gjengi dem på tegnspråk på video. Da kan oppgaven løses slik grunnboka skisserer.

Oppgave 2

Margkommentarene på sidene 66–67 i grunnboka er å finne på videoen til dette heftet. Bruk dem som utgangspunkt for å løse oppgaven.

Oppgavene 3, 4, 6 og 7

kan løses slik som beskrevet i grunnboka.

Oppgave 5

kan løses ved å ta utgangspunkt i f.eks. bibeltekster som er oversatt til tegn-

.....

språk. Det er i skrivende stund ikke tekster fra Koranen eller andre hellige bøker tilgjengelig på norsk tegnspråk. Kanskje elevene kan bidra til at det blir utviklet tegnspråktekster, enten gjennom sitt arbeid med å oversette/ gjengi tekster fra trykte skrifter, eller ved å ta kontakt med ulike religiøse grupper og etterlyse tekster på tegnspråk.

*** Flere oppgaver**

Besøk døveforeningen og intervju tre døve. Be dem fortelle fra sin første skoledag eller sitt første skoleår. Velg helst døve fra flere aldersgrupper, over 70 år, 50–70, 30–50 og 20–30 år. Se på likheter og forskjeller i historiene. Forteller de yngste, som hadde tegnspråk tidlig (før de begynte skolen), om andre ting enn de eldre? (Se f.eks. på videoene «Besteforeldre forteller» (fra *Felix Fabula 2*, Universitetsforlaget), og «Døve mennesker før oss» (fra Møller Kompetansesenter.)

Er minnene/forventningene annerledes hos dem som hadde tegnspråk før de begynte på skolen, enn hos dem som kom «språkløse» til skolen? Se f.eks. på videoen «Besteforeldre forteller». Jon Pettersen forteller her fra sin barndom og første skoledag. Han bruker hjemmelagede gester når han går tilbake i tid, og ER den lille gutten. Skjer slike ting nå også?

Se gjerne muntlige tegnspråkfortellinger på video fra andre land (f.eks. Sverige, Danmark, Storbritannia), eller inviter døve fra andre land til skolen og be dem fortelle om skoleminner eller andre opplevelser, gjerne på sitt hjemlands tegnspråk. Sammenlign deretter stilnivå og innhold med de tekstene elevene kjenner fra den norske døvekulturen.

Dere kan også se på videoer med vitser og fortellinger på tegnspråk fra ulike land (f.eks. fra Deaf Owl Production i Storbritannia. Se også i Forest Bookshops katalog, Døves Video AS, Møller kompetansesenter). Diskuter og sammenlign historiene, mange av dem er vandrehistorier. Se for eksempel etter likheter og ulikheter mellom de samme historiene fra forskjellige land, og vurder om historiene kan si noe om døvekulturen i landet og om synet på døve og hørende.

Å hevde sin mening, sidene 72–73 i grunnboka

Det vil være naturlig at læreren gjennomgår dette stoffet i klasserommet og lager punkter (tilsvarende dem som står i marginen på sidene 72 og 73), i tillegg til at elevene kan se margkommentarene på videoen til dette heftet.

Oppgaver side 73 i grunnboka

Oppgave 2 på side 73 egner seg som en oppgave det kan arbeides med på tvers av klassetrinnene. Likedan kan man bruke aktuelle emner som tas opp

.....

i de tegnspråklige programmene på tv (bruk gjerne svenske tv-programmer på tegnspråk), der det ofte er et tema som diskuteres, eller et debattprogram der det er argumentasjon som kan brukes som grunnlag for å løse oppgavene.

Å legge fram fagstoff, sidene 74–76 i grunnboka

Dette kapittelet er hentet fra grunnboka til *Norsk for tiende* og overført til tegnspråk. Det finnes på videoen til dette heftet.

I tillegg til at elevene kan se dette på videoen, vil det være naturlig at læreren gjennomgår dette stoffet i klasserommet og lager punkter tilsvarende dem som står i marginen på side 76.

Oppgaver på side 77 i grunnboka

Disse oppgavene er ikke oversatt til tegnspråk. De egner seg som oppgaver som det kan arbeides med på tvers av klassetrinnene. Likedan kan man bruke aktuelle emner som tas opp fra de tegnspråklige programmene på tv (bruk gjerne svenske tv-programmer på tegnspråk), der det ofte er saksframlegging og argumentasjon for syn som kan være grunnlag for å løse oppgavene. Ta gjerne opp besvarelsene på video og bruk dem i diskusjonen omkring presentasjonen.

I døveforeningene er det ofte foredrag om aktuelle emner. Forskyv skoletiden hvis det er mulig, og la elevene dra dit og lytte til foredrag. Løs oppgavene på side 77 ut fra situasjonen. Hvis man spør på forhånd, kan man muligens få lov til å ta opp foredraget i sin helhet, eller deler av det, på video, slik at det kan brukes som grunnlag for det videre arbeidet med emnet på skolen.

Oppgave 6 på side 77.

Denne oppgaven kan løses i klassen, i en forsamling bestående av foreldre, andre elever på skolen og inviterte døve, eller i døveforeningen. Dette er en fin måte å skape situasjoner på som vil bli naturlige for elevene når de blir voksne.

* Forslag til stil- og prosjektoppgave i tilknytning til kapittelet «Kommunikasjon i språk og bilder» i grunnboka, sidene 114–127

Se videoen 00:10:00, der prosjektleder Hilde Hualand kommer med noen uttalelser om prosjektet «Døve og informasjon». Bruk dette videoklipet som utgangspunkt for et større prosjektarbeid om døve og tilgang til / bruk av informasjon. Prosjektrapporten finnes i trykt og redigert form på tegn-

språk. Kontakt Norges Døveforbund for opplysninger om hvor rapporten kan fås kjøpt, så kan elevene bruke den som grunnlag for arbeidet sitt.

Jeg er døv – du er døv.

Er vi like?

Innledningsvis i denne lærerveiledningen ble det nevnt at 10. klasse både er det siste året i grunnskolen og det siste året med felles opplæring i tegnspråk som førstespråk. Faget tegnspråk som førstespråk er også et fag i den videregående skolen, men fagets innhold vil variere noe med linje- og skolevalg. Det vil her være viktig å vektlegge og videreutvikle elevens forståelse av seg selv som døv og som medlem av døvekulturen.

Kapittelet er nær knyttet til disse hovedmomentene i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- lære om døve med ulike funksjonshemninger og om ulike foreninger for døve
- arbeide med temaer, f.eks. døve som minoritet i verden og internasjonal kontakt mellom døve

Emnene er valgt slik at de både dekker hovedmomentene og bidrar til å videreutvikle elevene som døve mennesker. Videre blir andre hovedmomenter trukket inn i arbeidet med stoffet.

Det anbefales at læreren setter seg inn i en del litteratur omkring emnene. Nedenfor følger forslag til noen bøker. Denne boklisten er ikke komplett og bare ment som et forslag for å komme i gang. Elevene bør også ha tilgang til disse bøkene i arbeidet med emnet.

Malmquist og Edwardsen: *Se mitt språk*, Døves Forlag 1996

C. Padden og T. Humphries: *Deaf in America, Voices from a Culture*, Harvard University Press 1988

Grinna m.fl.: *Kvinnen i norsk døvehistorie*, Døves Forlag 1993

O-I Schrøder: *Døveforeningen 1878–1978*, Aschehoug 1978

T.J. Sander: *Med landets døve gjennom hundre år*, Bergen Døveforening 1880–1980

T.J. Sander: *Døves Kirke 100 år 1894–1994*, Døves Menighet 1994

«...blir godt inni oss!» Diktsamling av hørselshemmede barn og ungdommer, Døves Forlag 1997

Døv i dagens norske samfunn, Døves Forlag (Norges Døveforbund har gitt ut flere slike gjennom årene.)

T.J. Sander: *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år*, Døves Forlag 1993

Lars Kruth: «*En tyst värld – full av liv*», SIH läromedel, Örebro 1996

Daniella Josberg: «*Döv – javisst, leva i två världar*», Bonnier Alba 1993

Jeg er døv – du er døv. Er vi like?

Man kan av og til bli veldig fokusert på at alle døve er like, at de er en homogen gruppe. Men slik er det slett ikke. Det kan være fornuftig å innlede emnet slik at elevene blir bevisst på at vi er ulike. Start med en åpen diskusjon om hvordan storsamfunnet kan oppfatte døve som gruppe, og gå over til å la elevene diskutere hvordan alle i klassen er ulike. De har ulike interesser, har ulikt utseende, osv. Dette kan også kobles til debatten om unge, barn med CI, kvinner/menn, innvandrere og flyktninger, der man ofte opererer med stereotypier.

* Oppgave

Elevene kan besøke døveforeningen, lage intervju med fem døve om hvilke interesser de har, hva de gjør i fritiden, og hva de arbeider med. Dette vil illustrere ulikhetene som finnes blant døve, akkurat som blant hørende. Det kan også være fordelaktig å intervju fem hørende, enten skriftlig eller ved hjelp av tolk, og stille de samme spørsmålene.

Døve med ulike funksjonshemninger

Det har skjedd et paradigmeskifte når det gjelder begreper. Man bør derfor innledningsvis ta opp og drøfte disse begrepene: funksjonshemmet, døv med tilleggsfunksjonshemninger, døv med funksjonshemning (termen som i dag er politisk korrekt). Er døve funksjonshemmede og/eller er de en språklig og kulturell minoritet? Kan man være begge deler, eller må det være enten–eller? (I Finland har man sagt at de som er født etter at «tegn-språklige mennesker» fikk sin plass i grunnloven, tilhører en språklig og kulturell minoritet, mens de døve som er født før grunnlovsendringen, er funksjonshemmede.)

I dette læreverket tas spesielt opp kombinerte syns- og hørselshemninger, psykiske funksjonshemninger og psykiske lidelser.

a) Døve med kombinerte syns- og hørselshemninger

.....

Dette uttrykket er valgt for å dekke alle grader av kombinerte syns- og hørselshemminger, men fokus er lagt på døvblinde og Ushers syndrom. Hva er kombinert syns- og hørselshemming (døvblindhet)?

En person kan være født med ett sansetap og ha fått et annet sansetap senere i livet. Det er mange forskjellige kombinasjoner. Noen mennesker er:

- totalt døve og blinde
- døve med en synsrest (Ushers syndrom type 1 eller andre diagnoser)
- tunghørte med en synsrest (Ushers syndrom type 2 eller andre diagnoser)
- svaksynte med en hørselsrest
- blinde med en hørselsrest

Det finnes ulike måter å kommunisere på, og det er individuelt hvilken måte man velger. Valget avgjøres ofte ut fra når man fikk kombinasjonen av ned-satt syn og hørsel, og også av hva man har igjen av syns- eller hørselsrest.

Noen kommunikasjonsformer er:

- tegnspråk (primært døve og svaksynte)
- tale, ev. med tekniske hjelpemidler (primært hørende/tunghørte som er svaksynte/blinde)
- taktilt tegnspråk med tohåndsalphabet.

Det finnes tre hovedårsaker til døvblindhet:

- kombinasjoner av ulike former for aldersrelatert syns- og hørselssvikt
- sjeldne sykdommer som innebærer både syns- og hørselshemming
- tilfeldige kombinasjoner av ulike skader eller sykdommer som rammer syns- og hørselsfunksjonen.

På følgende nettsider kan man (2001) finne mer informasjon:

Foreningen Norges Døvblinde: <http://home.sol.no/~fndbred/>

Eikholt kurs- og kompetansesenter: <http://home.sol.no/~eikholt/>

Landsforeningen for kombinert syns- og hørselshemmede/døvblinde
<http://home.c2i.net/lshdb>

Videoboka *Helen Keller*, Døves Video 1997, finnes i prosjektet Det gylne tegn og kan lånes på biblioteket hvis skolen ikke har den.

Oppgaver

* Oppgaver til videoboka om Helen Keller

Del klassen inn i grupper og la gruppene arbeide med hver sin del av videoboka. La gruppene presentere handlingen i sin del av boka for de andre. De bør også ta for seg hvordan foreldrene til Helen Keller opplevde situasjonen da hun begynte å utvikle språk, Helens opplevelse av sin situasjon og lærerens rolle og innflytelse på Helen. Lag til slutt en samlet vurdering/anbefaling av boka for jevnaldrende.

Denne oppgaven egner seg godt til presentasjon på en elev- og/eller foreldrekveld.

- * Kanskje noen kjenner til Ragnhild Kaata og hennes liv. Hun ble på mange måter et forbilde for Helen. Noen elever kan kanskje presentere Ragnhild Kaata i klassen.

Harald Vik

I Tegnsatt 6/96 er det et intervju med den døvblinde Harald Vik. På videoen er det et lite utdrag fra dette intervjuet. Man kan også se programmet i sin helhet.

* Diskusjonsoppgaver

Se nøye på hvordan en som ikke ser eller hører, må forsikre seg om at motakeren fremdeles lytter. Hvordan kan man vise lyttesignaler taktilt? Se hvordan intervjueren stiller spørsmålene taktilt, og prøv det ut med sidemannen, som gjerne bør bruke bind for øynene.

Ushers syndrom

I Tegnsatt 6/97 er det et informasjonsprogram om Ushers syndrom. På videoen er det et utdrag av programmet 00.17.15.

* Oppgaver til videoen 00:17:15

Kjenner elevene noen som har Ushers syndrom? Hvilke tilpasninger bør man gjøre i kommunikasjonssituasjoner slik at vedkommende kan følge best mulig med?

Lag briller av papp der man lager forskjellige «blinde flekker». Prøv dem ute i friminuttene og i klasserommet og få en opplevelse av hvordan det er å ikke ha hele synsfeltet intakt.

* Forslag til stil- og prosjektoppgaver

Lag en informasjonstekst på video om kombinerte syns- og hørselshemninger (døvblindhet) til et foreldremøte. Bruk gjerne en kombinasjon av å legge fram fagstoff og å dramatisere ulike måter å kommunisere på med personer som har kombinerte syns- og hørselshemninger.

Inviter en person med kombinerte syns- og hørselshemninger (døvblindhet) i klasserommet, og be personen fortelle om sin situasjon.

Finn ut om det er en kontaktklubb for døvblinde, eller ev. andre aktiviteter, i nærheten, og besøk foreningen/aktiviteten og prat med dem som er der.

b) Døve med funksjonshemninger

Stiftelsen Hjemmet for døve er stedet der de har bygd opp kompetanse på det-

te fagfeltet. En aktuell nettsadresse er www.hfd.org. Søk på den og få informasjon om virksomheten deres og om de ulike avdelinger og tilbud de har. Undersøk om de har en avdeling i nærheten av skolen, og besøk den for å få informasjon og også treffe døve med ulike funksjonshemninger.

I Tegnsatt februar 1995 var det et innslag om Anne Marta Føllesvik, som bodde på Andebu kompetansesenter. Kommunen ønsket å flytte henne til hjemkommunen og bygge opp et tilbud for henne der. I dette programmet ser vi hvordan hun fungerer i tegnspråkmiljøet på Andebu og slett ikke ønsker å flytte til hjemkommunen.

* Oppgaver

Se programmet i sin helhet på videoen 00:20:45. Drøft de problemstillinger som reises, og vurder argumentene de ulike parter bruker i diskusjonen. Prøv også å finne flere argumenter for og imot en overflytting.

Prøv å lage en informasjonstekst på video for forskjellige mottakergrupper.

- a) for fagfolk i kommunen om hvor viktig det er å få være i et tegnspråkmiljø.
- b) for døve som har gått på døveskole 40 mil fra hjemstedet, om hvor viktig det er for en døv å få bo i sin hjemkommune.

Kanskje kjenner elevene til lignende saker? Bruk dem som utgangspunkt for arbeidet med oppgavene.

Utprøv det å holde tale for andre i eller utenfor klasserommet om Anne Marta Føllesvik-saken eller andre lignende saker.

c) Døve med psykiske lidelser

Psykiske lidelser blant døve er omtrent et like stort tabuområde som det for øvrig er i storsamfunnet. Det er derfor viktig å bruke den arenaen skolen er for å bidra til å bryte ned de fordommene som hersker her. Finn ut hvordan situasjonen er for å kunne få behandling for døve på hjemstedet eller der skolen er.

I Tegnsatt 9/96 er det et innslag om døveavdelingene på Aker sykehus og på Gaustad. Se gjerne programmet i sin helhet, og drøft det som kommer fram i programmet. (Programmet kan fås fra Døves Video hvis ikke medieteket har det.)

Ta også kontakt med Døves Video for å høre om de har laget en egen informasjonsvideo om psykiske lidelser. (I skrivende stund (2001) er det planer om det.) Man kan også ta kontakt med Norges Døveforbund, som har et utvalg for døve og mental helse, eller med Stiftelsen Hjemmet for døve,

for å få mer informasjon, foredragsholder og lignende.

* **Oppgave**

Utprøv det å holde tale for andre i og utenfor klasserommet om de behandlingstilbud som finnes for unge døve i lokalmiljøet.

Ulike foreninger for døve

Det er viktig å ta utgangspunkt i elevens interesser og deres naturlige nysgjerrighet når man skal velge hvor grundig man skal behandle alle tilbudene som finnes. Det viktigste er at alle får kjennskap til de muligheter som finnes, og hvordan de er blitt utviklet (ved at noen har hatt interesse og ønsket å samle flere som bruker tegnspråk, og som har felles interesser). Man kan imidlertid la elevene få velge ut emner de vil fordype seg i, etter at de har gått igjennom fellesstoffet.

Tegnspråkprogrammene fra Døves Video har hatt korte presentasjoner av blant annet studentforeningene for døve/tegnspråklige. DAF (Døves Akademiske Forening) og RAFT (Rødbygget Akademiske Forening for Tegnspråklige) er noen av dem. Finn fram disse programmene videoteket på skolen og bruk dem i arbeidet med stoffet. Døves Tidsskrift har også hatt intervjuer med ulike interessegrupper og foreninger for døve. Bruk dette som grunnlag for arbeidet med stoffet.

Det finnes en organisasjon for døve homofile og lesbiske som heter Regnbuen. Den ble stiftet i USA, og det finnes avdelinger i flere land. Se videoen der det er et intervju med døve homofile og lesbiske.

Inviter en fra Regnbuen som kan holde foredrag om det å være ung, døv og homofil i klassen.

Det er viktig å starte med å finne ut hvilke tilbud den lokale døveforeningen har, og hvilke klubber/underavdelinger som finnes der. Eksempler på klubber er: kvinneforening, ungdomsklubb, sportsklubb, bridge-/sjakkklubb, multimediegruppe, pensjonistgruppe, teatergruppe osv.

* **Oppgaver: Se videoen 00:47:55**

- 1 Finn ut hvilke tilbud som finnes i den lokale døveforeningen, intervju medlemmer fra de forskjellige klubbene og finn ut når klubbene ble stiftet, hvilket formål de har, hvor ofte medlemmene treffes, hvor mange medlemmer det er, osv. Presenter dette for de andre i klassen.
- 2 Finn ut om det finnes andre tilbud enn de som døveforeningen står for. Eksempler på dette kan være hundeklubb, studentklubb osv. Intervju medlemmer fra de forskjellige klubbene og finn ut når klubbene ble

stiftet, hvilket formål de har, hvor ofte medlemmene treffes, hvor mange medlemmer det er, osv. Presenter dette for de andre i klassen

Samarbeid med KRL: Finn ut hvilke ulike livssynsgrupperinger for døve – eller der tegnspråk også har en sentral plass – som finnes (i tillegg til Den Norske Kirke. (Stikkord: Frelsesarmeen, Jehovas Vitner, muslimer, humanetikere osv.) Lag et tverrfaglig opplegg der man presenterer noen av dem, hva de står for, og hvilke tilbud de har på tegnspråk.

Døve i verden

Kapittelet er nær knyttet til dette hovedmomentet i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- arbeide med temaer, f.eks. døve som minoritet i verden og internasjonal kontakt mellom døve

Nedenfor kommer en kort presentasjon av noen internasjonale organisasjoner for og av døve. Det finnes flere, f.eks. sammenslutninger for døve kunstnere, for dem med interesse for døvehistorie, osv. Se også www.deafnet.no for å hente mer informasjon om aktuelle begivenheter og for å kunne lete fram andre organisasjoner.

Det vil være nyttig å diskutere termene «internasjonalt tegnspråk» og «internasjonale tegn». Det finnes ikke noe internasjonalt tegnspråk, selv om det ble konstruert et system etter mønster av esperanto som heter Gestuno. Døve bruker internasjonale tegn med sterke elementer av tegn fra vest-europeiske tegnspråk og amerikansk tegnspråk (ASL).

CISS – Comité Internationale des Sports des Sourds, www.ciss.org
Mange idrettsforbund for døve i verden er organisert i CISS (den internasjonale idrettsorganisasjonen for døve). Organisasjonen arrangerer europamesterskap og vinter- og sommerleker for døve – etter mønster av de olympiske leker. Kanskje noen av elevene har deltatt på dette? Bruk tegnspråkprogrammene fra Døves Video/Døves Tidsskrift for å bli bedre informert om hva som skjer internasjonalt på idrettsfronten. De bringer ofte reportasjer fra konkurranser der norske døve deltar.

WFD – World Federation of Deaf, www.wfdnews.org
De fleste døveforbund (vel å merke forbund av og for døve) fra hele verden er organisert i WFD, som arrangerer generalforsamling og verdenskongress hvert fjerde år. Tegnsatt og Døves Tidsskrift lager reportasjer fra disse begivenhetene. WFD utgir et engelskspråklig blad, som kan bestilles gjennom WFDs sekretariat, WFD News. Det finnes en ungdomsavdeling, som heter WFD-Y, som arrangerer junior- og ungdomsleirer.

EUD – European Union of the Deaf www.eudnet.org

Dette er en sammenslutning av døveforbund i EU-land der ikke-medlemsland kun har observatørstatus. EUD arrangerer konferanser og seminarer og bruker mye tid på lobbyvirksomhet både overfor EU-parlamentet og myndighetene i medlemslandene for å få en mer lik behandling av døve i alle EU-land.

Video: Møller kompetansesenter har gjort en del opptak fra ulike verdenskongresser. De kan bestilles og kjøpes derfra. Videoene kan brukes i undervisningen, f.eks. for å løse noen av oppgavene nedenfor.

* Oppgaver

Man kan velge å løse disse oppgavene noe ulikt: enten lage informasjonstekster for ulike mottakergrupper eller utprøve det å holde tale for andre i og utenfor klasserommet om oppgaven sin, eller lage en prosjektbesvarelse.

Finn ut mer om disse organisasjonene (bruk Internett og e-post), hvordan de er organisert, hvilke saker de arbeider med, og arrangementer de nettopp har hatt/skal ha, og lag en presentasjon av dem i klassen. Kanskje noen i klassen har deltatt på noe av dette? Fortell de andre i klassen om inntrykkene.

Diskuter hvordan man kommuniserer internasjonalt med andre døve. Se også aktuelle Tegnsatt-programmer med reportasjer fra ulike begivenheter og prøv ut i klassen hvordan dere kan kommunisere internasjonalt med tegn. Kanskje noen har erfaring med dette fra før?

Døve innvandrere og flyktninger

Det finnes mange døve flyktninger og innvandrere i verden som har flyktet eller flyttet fra sitt hjemland fordi de ble undertrykt på grunn av døvheten.

Kanskje elevene kan finne noe på medieteket eller gjennom Døves Video? I tillegg har Sosial- og Helsedepartementet i samarbeid med Oslo døveforening høsten år 2000 gjennomført et prosjekt som heter «Synliggjøring av unge døve innvandrere og flyktninger». Elementer derfra kan med fordel trekkes inn i undervisningen.

Elevene kjenner sikkert noen døve flyktninger eller innvandrere, og man kan da avtale at de skal besøke klassen og fortelle om hvordan situasjonen for døve er i hjemlandet deres.

Døve i andre land

Hensikten med dette er å sette søkelys på situasjonen for døve i andre land.

.....

Man kan for eksempel samarbeide med andre lærere og lage et tverrfaglig prosjekt der man ser på døve i andre land. Internett, og da spesielt www.deafnet.no og det danske www.deafhome.com, vil være verdifulle i arbeidet med å skaffe opplysninger.

På videoen er det en presentasjon av et parlamentsmedlem i Canada, Gary Malkowski, som er døv. Det er laget en CD-rom, «En grenseløs verden», der fire unge norske døve forteller fra sin reise jorda rundt og viser bilder og filmklipp. Den kan bestilles fra Møller kompetansesenter. Det skal også komme som bok i løpet av 2001.

Hvordan man velger å vinkle oppgavene eller vektlegge dem, må avhenge av elevenes interesser, forslag, hvilke fag som er utgangspunkt for aktivitetene, osv. Det er derfor ikke laget oppgaver her.

Bistandsarbeid blant døve

Norges Døveforbund, Stiftelsen Hjemmet for døve og Døvekirken har hatt og har ulike prosjekter i utviklingsland. På videoen 1.08.40 presenteres kort ett av dem, som er fra Madagaskar. Døves Video og Tegnsatt har sendt reportasjer fra flere prosjekter. Bruk mediateket eller bestill programmer som kan trekkes inn i undervisningen.

Eksempler på land der det har vært gjennomført prosjekter: Pakistan – tegnordbokprosjekt; Bangladesh – bygging av høyskole der det utdannes døvelærere, døveskole, tegnordbok; Madagaskar – bygging av døveskole, døvekirke; Palestina – oppbygging av døveorganisasjon

Kan man i arbeidet med dette temaet bidra til å vekke bevissthet omkring hvorfor man bør hjelpe andre mennesker?

Leveforholdene for døve i andre land

Døve lever forskjellig alt etter hvilket land og hvilket sosialt lag de kommer fra. Bruk gjerne videoen «En grenseløs verden» i tillegg til programmer fra Døves Video AS for å belyse døves levekår i ulike land (f.eks. «Kvinner i Spania», Tegnsatt 20. mai 2000).

Språklære

Kapittelet er nær knyttet til disse hovedmomentene i læreplanen for faget tegnspråk som førstespråk:

- undersøke tegnspråkets historie fram til i dag
- analysere og beskrive eget og andres tegnspråk og bli bevisst om sosiolekter og sjargong
- samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer hos hørende og døve
- beskrive og fortolke den språklige situasjon og variasjon i dagens Norge og studere hvordan språket endrer seg, f.eks. lånetegn, nye tegn, internasjonalisering og påvirkning fra andre språk
- arbeide med god språkføring og formelle ferdigheter knyttet til arbeidet med egne tekster
- arbeide med hovedtrekkene i tegnspråkets grammatikk og bruke tegnordlister, oppslagsverk og annen referanselitteratur

Språkhistorie

Elevene arbeidet i 9. klasse med tegnspråkets språkhistorie fram til ca. 1965. I år skal de arbeide med språkhistorien fram til i dag.

I undervisningen vil det være naturlig å ta utgangspunkt i det normeringsarbeidet som skjedde i Norges Døveforbund i perioden fra 1962, da man satset på å utvikle tegn til hvert enkelt norsk ord. Tidens filosofi var at «tegnspråk skal anvendes som hjelpemiddel for taleundervisningen på alle nivåer».

Bruk som utgangspunkt for undervisningen «Utviklingen av tegnspråknorsk i Norge», semesteroppgave ved tegnspråk grunnfag 1995 av Svein Arne Peterson. (Den er publisert i Døves Tidsskrift og kan fås som særtrykk derfra.) I oppgaven blir det gjort rede for hva som skjedde på den tiden. Det er viktig å la elevene få innsikt i og forståelse for de språkpolitiske strømmingene nå og tidligere.

I arbeidet med språkhistorien er det verdifullt å trekke inn tegnspråktekster av voksne døve (fra tv-programmer, intervjuer elevene har gjort på videoer, andre opptak som er gjort av døve som har vært på besøk i klassen, osv.). De kan brukes til å illustrere hvordan språket er blitt påvirket av det som

skjedde den gangen. Man bør også trekke inn hvordan tegnspråk brukes i mediene. Kan kameraet påvirke ens måte å uttrykke seg på?

Arbeidet med dette kapittelet vil vesentlig dreie seg om analyse og diskusjon omkring egen og andres språkbruk. Videotekster skrevet av en selv og andre er det viktigste materiellet i arbeidet.

* Ideer til oppgaver

Opgavene nedenfor kan brukes som utgangspunkt for arbeidet med dette kapittelet:

La elevene analysere sitt eget språk og vurdere hva som er blitt endret på grunn av normeringsarbeidet som tegnspråkutvalget gjorde fra 1962. La elevene for eksempel lage en tekst der de kun bruker tegn som finnes i tegnordboka fra den gangen, og vurdere i hvilken grad de uttrykker seg likt eller ulikt i forhold til det de gjør til vanlig. Hvilke tegn har «overlevd» fra før normeringsarbeidet, hvilke tegn er blitt borte? Hvilke nye tegn har kommet til etter hvert, og hvor kommer de fra? Prøv å finne forklaring på hvorfor noen tegn overlevde, mens andre døde ut.

Språkrøkt er blitt et populært uttrykk. På hvilken måte kan man drive språkrøkt i arbeidet med tegnspråk? På hvilken måte kan elevene bli bevisste omkring det å ta vare på sitt eget språk og forbedre det?

Ta for dere flere ungdomsprogrammer på tegnspråk som er f.eks. 1, 5 og 10 år gamle, og sammenlign språket i programmene med språket i dag. Er det noen tegn som har «dødd» ut? Er det kommet til nye tegn? Hva kan endringene skyldes? Kan man kanskje finne ut hvor endringene er kommet fra (lånetegn, tegn som dukket opp fra en bestemt skole, et bestemt miljø osv.)? Se hvordan tegnspråk kan variere mellom forskjellige ungdomsmiljøer og tegnspråkmiljøer (studenter, idrettsklubber osv.).

Studer om grupper av døve, f.eks. studenter, har egne sosiolekter? Beskriv språklige uttrykk som kan identifisere gruppetilhørighet.

Elevene skal også samtale om språklige særpreg i ulike ungdomskulturer hos døve og hørende. Det er derfor viktig at læreren, ev. sammen med norsklæreren, hjelper elevene med å finne ut av hva slags språklige særpreg man kan finne i hørende ungdomskulturer, og sammenligne dette med tilsvarende ungdomskulturer i døvemiljøet. Et eksempel på dette kan være housemiljøet – her har hørende en del spesielle språklige uttrykk. Hvilke tegnspråklige uttrykk har kommet til i dette miljøet? Det er viktig å ta utgangspunkt i ungdomskulturer som elevene kjenner til og har et forhold til.

Hvis man har en klasse som har deltatt aktivt i nordiske leirer for døve eller i sportsstevner for døve, kan man se på språklig særpreg i tilsvarende miljø-

er i de ulike landene. Man kan kanskje også ta kontakt med en klasse ved en døveskole i Sverige og/eller Danmark og spørre om tegn for bestemte uttrykk. Eller man kan lage et felles prosjekt på tvers av landegrensene ved hjelp av Internett, bildetelefon eller videobrev. Det er mange måter å løse disse oppgavene på.

